

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ НАСЕЛЕННЮ

У країнах ЄС системи соціального захисту сформувалися у сучасному вигляді досить давно та мають довгу історію. У більшості країн світу соціальні допомоги нараховуються для бідного населення. Ці допомоги, як правило, мають однакову назву: “програми щодо забезпечення мінімального доходу” [1]. Такі програми орієнтовані на базові потреби найбідніших верств суспільства та фінансуються за рахунок державного бюджету, податкових надходжень. За умови дотримання визначених законом вимог соціальна допомога може бути призначена всім нужденним. Основна умова – сума сукупного доходу повинна бути менше певної величини. Термін виплати допомоги, як правило, не має фіксованих меж і може періодично продовжуватися за результатами регулярних перевірок. Заслуговує на увагу й те, що при визначенні соціальної допомоги зазвичай використовується багаторівневий принцип, при якому частка допомог встановлена державними стандартами, а решта допомог носять додатковий характер. Отже, до категорії додаткових допомог, що забезпечують мінімальний дохід, відносяться: медичне страхування і житлова допомога в Австрії; покриття ряду витрат на комунальні послуги, медичне обслуговування та оплату житла в Бельгії; стипендії для студентів та житлова допомога в Данії; дорогі медичні послуги та житлова допомога в Фінляндії; безкоштовне медичне обслуговування і житлова допомога у Франції; медичне страхування, житлова допомога, допомога в екстрених випадках, допомога на освіту і компенсація ряду інших витрат у Німеччині; допомога на купівлю взуття та одягу для школярів, витрати на паливо і купівлю необхідних предметів домашнього вжитку, а також житлова допомога в Ірландії; безкоштовні медичні послуги і житлова допомога в

Нідерландах та Люксембурзі; компенсація витрат на медичне обслуговування для певних категорій населення, гранти на навчання, житлова допомога і компенсація витрат на проїзд в громадському транспорті в Португалії; компенсація витрати на купівлю меблів, оплату житла, побутової техніки та предметів домашнього вжитку в Іспанії; Допомога для батьків-одиноків та житлова допомога у Швеції; безкоштовна стоматологія, житлова допомога, субсидії на купівлю окулярів, забезпечення вітамінами та молоком дітей віком до 5 років та вагітних, безкоштовне харчування в школах, компенсація витрат на поховання, допомога сім'ям з дітьми віком до 5 років та особам з інвалідністю, компенсація витрат на опалення пенсіонерам у Великобританії [2].

Європейське законодавство передбачає ряд критеріїв щодо надання такої допомоги. Підставою для отримання державної соціальної допомоги найчастіше визнається рівень бідності. Даний критерій встановлюється, як правило, законодавчим шляхом та дозволяє виявити верстви населення, що відносяться до числа малозабезпечених осіб.

Особливістю надання соціальних допомог у більшості країн є й те, що розмір і підстави соціальних виплат залежать не тільки від доходу сім'ї та її членів, причому найбільше значення має вік отримувача допомоги та характер сім'ї (кількість дітей, кількість працюючих, кількість утриманців, відсутність одного з батьків тощо [3].

Однією з найбільш ефективних і визнаних серед країн ЄС вважається система соціального захисту Німеччини. Офіційне право на соціальну допомогу внесено у Федеральне законодавство, що містить такі закони, як закон про підтримку освіти, про підтримку сімей, про підтримку домашнього господарства. Основним можна визнати Федеральний Закон "Про соціальну допомогу" (Bundessozialhilfegesetz). Даний закон регулює права та обов'язки не тільки одержувачів соціальної допомоги, але й соціального відомства, види допомог, а також взаємовідносини з іншими відомствами. Основним принципом,

покладеним в основу соціальної підтримки малозабезпечених осіб Німеччини, є так званий принцип опікування, згідно якому соціальну допомогу має можливість отримати малозабезпечена особа в потрібному їй розмірі в тому випадку, коли у неї немає інших способів виходу із скрутного становища.

В той же час, відповідно Німецького законодавства соціальну допомогу не в праві отримувати той, хто в змозі допомогти собі сам, або той, хто може отримати допомогу інших, в першу чергу родичів або соціальних організацій. На практиці це означає що повинні бути вичерпані всі можливості самостійного забезпечення претендента, перш ніж він отримає право на соціальну допомогу [4].

Важливою умовою виплати соціальної допомоги є відсутність постійного доходу. Федеральний закон про соціальну допомогу таким доходом вважає заробітну платню, допомогу по безробіттю, кредити, допомоги на дітей, безкоштовне проживання та харчування, пенсію, аліменти, житлову допомогу, доходи від оренди або найму житла, проценти.

Крім того, соціальна допомога покладає на свого одержувача ряд обмежень. Так, наприклад не може мати машину, крім випадків, коли машина є життєво необхідною.

Державна соціальна допомога у Великобританії регулюється Законом “Про соціальні допомоги та виплати” (Social Security Contributions and Benefits Act 1992). Згідно ст. 124 і 134 SSCBA та додатком № 2 JSA така соціальна допомога є основною формою допомоги малозабезпеченим особам, що ґрунтується на перевірці нужденності і надається тим, хто не працює повний робочий день та не має статусу безробітного. Критеріями, що визначають право малозабезпеченої особи на отримання допомоги, є: 1) постійне проживання на території Великобританії та знаходження на її території в момент звернення за призначенням допомоги; 2) вік 16 років і старші; 3) особа не навчається за денною формою навчання; 4) наявність доходів нижче прожиткового мінімуму,

визначеного індивідуально з урахуванням наявності утриманців, віку, стану здоров'я та рівня освіти; 5) відсутність роботи за винагороду понад 16 годин на тиждень для заявника або 24 годин для чоловіків; 6) відсутність права на отримання допомоги по безробіттю.

У Франції було введено одразу декілька видів мінімального соціального забезпечення. При цьому більшість цих видів соціального забезпечення мають форми окремих програм соціального страхування (по безробіттю, пенсійного тощо). Паралельно з запровадженням цих видів соціального забезпечення у 1988 році у Франції була створена програма підтримки соціально незахищених громадян, спрямована на допомогу особам, які не в змозі розраховувати на дохід, що сягає прожиткового мінімуму. В форматі цієї програми допомога спрямована на сприяння у пошуку людиною такої роботи, яка б відповідала її спеціальності. Така допомога призначається молодим людям віком до 25 років, які мають на своєму утриманні одну дитину або декілька дітей. Для отримання такої допомоги існує ряд умов:

- відповідність ряду вимог до претендентів. В першу чергу серед таких вимог слід відмітити готовність приймати участь у заходах з адаптації та соціальної реабілітації, курсах з освітньої та професійної перепідготовки тощо [4].

Дуже ефективною також вважається система соціального забезпечення Нідерландів, у якій загальні витрати на соціальне забезпечення населення складають більше 28 % ВВП. При цьому мінімальне соціальне забезпечення має декілька напрямків. Перший напрямок - у форматі соціального страхування, яке складаються із страхування найманих працівників та державного страхування. До другого напрямку належить державна соціальна допомога.

Так, відповідно “загального закону про пенсії у старості” (14,55% щорічних витрат національного страхування) всім громадянам після 65 років незалежно від доходу, який вони отримували до виходу на пенсію, гарантується

одержання пенсій у розмірі мінімальної заробітної плати. “Загальний закон про пенсії з інвалідності” передбачає виплати інвалідам з дитинства, розмір яких залежить від ступеню працездатності особи, при цьому розмір компенсації становить 70% мінімальної оплати праці. Крім виплат по соціальному страхуванню, жителям Нідерландів надається соціальна допомога.

Державна соціальна допомога може надаватися сім’ям. У Нідерландах під категорію сімейних пар підпадають особи, які не знаходяться в шлюбі, але проживають сумісно. Згідно з законом про соціальну допомогу визначені три типи сімей: особи, що знаходяться в шлюбі, та особи, які проживають разом, батьки-одиначки і самотні люди. Перша категорія сімей одержує допомогу у розмірі 100% мінімальної заробітної плати, друга — 70% і третя — 50% мінімальної заробітної плати.

Для молодих людей у віці до 21 року, які не можуть оплатити витрати на власне утримання, виплачується стандартна допомога на дитину. Додаткові витрати на їх утримання повинні покриватися їх батьками. У разі, якщо вони не можуть розраховувати на допомогу батьків, то згідно із законом про спеціальну допомогу можлива виплата додаткової допомоги.

Соціальна допомога не призначається у тому разі, коли існує інша можливість оплатити витрати на проживання. Це означає, якщо особа має право по законодавству на одержання тієї чи іншої допомоги, то відпадає необхідність клопотати про надання їй соціальної допомоги.

Соціальна допомога є тільки “останнім засобом” підтримки матеріального становища сім’ї або окремої особи [5].

Шведська модель “державного добробуту” передбачає певний рівень забезпеченості населення соціальними послугами, безпосереднє втручання уряду в економіку, співвідношення між працею та капіталом, сектор оплати праці. Все це забезпечує високий ступінь добробуту громадян, високий рівень освіченості та культури людей, ліквідацію бідності, загальну зайнятість

населення, ефективну систему соціального забезпечення, забезпечення соціальними допомогами всіх прошарків та груп населення. В цій країні на соціальні послуги та виплати мають право всі громадяни, а не лише бідні та нужденні. Основним елементом шведської соціальної політики добробуту вважається система соціального страхування, що характеризується універсальністю і гарантує досягнення максимальної економічної та соціальної рівності. Метою соціального страхування є забезпечення громадян економічним захистом у випадку захворювань, у старості, при народженні дітей, у зв'язку з безробіттям, виробничим захворюванням або нещасним випадком. Абсолютною гарантією, незалежно від причин звернення за сприянням, слід вважати грошову допомогу, відому як суспільну допомогу [6].

Отже можна зробити висновок, що розвиток всіх країн відбувається у взаємозв'язку з іншими країнами світу, що забезпечує запозичення окремих механізмів інституціональної системи. Сьогоднішні реалії нашої країни мають чудові можливості перейняття найбільш продуктивних та ефективних інституціональних рішень. При цьому найбільш корисним з відомих систем соціального захисту європейських країн може бути досвід формування трудової мотивації та покращення адресності. Всі люди, які претендують на державну соціальну допомогу, в першу чергу зобов'язані скористатись усіма доступними їм у рамках Закону можливостями для власного забезпечення. Слід врахувати й різноманітні способи та методи забезпечення фінансування соціальних програм. Сьогодні значна кількість фахівців вважає, що для нашої країни найпрактичнішим є метод, при якому держава на рівні законодавства встановлює витрати громадян на соціальні потреби не тільки з державного бюджету, але й стимулює приватний сектор витратити гроші безпосередньо на соціальну допомогу, не застосовуючи при цьому механізм державної фіскальної системи.

Список використаних джерел:

1. Чубарова Т.В., Исаченко Т.М. Европейский Союз и проблемы социальной защиты стран участниц. *Труд зарубежом*. 2000. № 3.С.104.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. С. 54.
3. Никитин С. М., Степанов М. П. Распределение доходов и социальная защита населения в развитых странах. *Труд за рубежом*. 2004. № 3. С. 19.
4. Антропов В. В. Социальная помощь в Германии. *Труд за рубежом*. 2002. № 3. С. 101-103.
5. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід : монографія / В. М. Новіков, Н. П. Сітнікова, Л. А. Мусіна, В. В. Семенов ; За ред. В. М. Новікова; НАНУ, Ін-т економіки. К. : НАНУ, Ін-т економіки, 2003. С. 50-57.
6. Волков А. Шведский социализм сегодня. *Современная Европа*. 2003. № 2. С. 80-81.

Беднар Галина Петрівна

*Провідний спеціаліст відділу обробки документів
управління соціального захисту населення Чемеровецької РДА*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДЕРЖАВИ У ВИГЛЯДІ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проблеми призначення та надання житлових субсидій не варто розглядати як окремі суспільні відносини, оскільки на призначення субсидії впливає ряд факторів і чинників, які охоплюють різноманітні суспільні відносини. Питання житлових субсидій досліджується з різних точок зору: економічної, соціальної, фінансової сфери, економічних правах, як фактор захисту соціального становища громадян тощо.